

УДК 343.97

ДОВЕДЕННЯ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ДО САМОГУБСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Москаленко В.В., Бондаренко О.С.
Сумський державний університет

Стаття присвячена дослідженню явища доведення малолітніх та неповнолітніх осіб до самогубства за допомогою соціальних мереж. Зокрема, дане дослідження відбулося шляхом проведення експерименту, в якому ми під видом дітей ввійшли в дані проекти заради того, щоб дізнатися методи роботи кураторів та цих організацій загалом. Також в статті було охарактеризовано характер цих злочинців та засоби впливу на малолітніх та неповнолітніх осіб. Було визначено, що кураторами можуть виступати і неповнолітні особи. На основі дослідження було запропоновано певні зміни в законодавство України, які, на нашу думку, мають припинити або звести до мінімуму кількість злочинів в даній сфері.

Ключові слова: дитина, суїцидальні ігри, змушення до самогубства, законодавство, завдання, куратор, кодекс, вбивство, соціальні мережі, боротьба.

Постановка проблеми. Нині в країнах СНД, зокрема в Україні виникла нова масштабна проблема, трагедія – діти масово почали вчиняти самогубства з невідомих причин. Поширеною є думка, що причина цьому явищу – суїцидальні проекти, так звані ігри, які виникли зовсім нещодавно, в 2016 році. Саме тому існує потреба розібратися в даному питанні, оскільки ці проекти ледь не кожного дня забирають життя дітей. Жодна з держав СНД, Україна в тому числі, не може захистити дітей на законних підставах, оскільки законодавство держав не регулює цих відносин в повній мірі. Більше того, українська влада взагалі не звертає увагу на цю проблему. Доказом цього є те, що до парламенту не було подано законопроекту, який би міг ввести позитивні корективи в законодавство щодо регулювання цих відносин. Насправді ж, на даний момент на просторах СНД існує лише одна неофіційна спілка студентів, які займаються боротьбою з цими проектами. Нею вже було врятовано не один десяток дитячих життів, але це досить мало в порівнянні з тим, скільки життів забрали ці проекти. В даній статті ми спробуємо розкрити всю суть цих проектів, розповімо про наше дослідження в даній сфері та надамо певні рекомендації щодо покращення законодавства в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки дана проблема виникла зовсім нещодавно, в 2016 році, то дане питання ще не було досліджено вченими-науковцями. Але дане питання було досліджено деякими студентами, про що можна дізнатися з фахових журналів. Та потрібно зазначити, що в формі експерименту дослідження даного питання ще не відбувалося, а отже дана стаття є новинкою в цьому плані.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як вже зазначалося, дана проблема є абсолютно новою для нашої держави, а отже вона є недослідженою. Тому в цій статті є багато досить цікавої, а головне, корисної інформації, яка має допомогти у розвитку подальшого дослідження даного питання, оскільки дані проекти набирають все більшої популярності як в Україні, так і в інших країнах СНД.

Мета роботи. Метою статті є кримінологічний аналіз доведення малолітніх та неповнолітніх до самогубства за допомогою соціальних мереж.

Останнім часом в ЗМІ все частіше згадується про вчинення самогубства дітьми, тобто особами, що не досягли 18-річного віку. Причиною такого явища, згідно з коментарями слідчих та інших уповноважених осіб є певні проблеми або хвороби, що виникли в дітей. Та насправді, в більшості випадків, причина полягає в іншому.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і в інших країнах СНД поширюється смертельні суїцидальні ігри «Синій кит» та «Червона сова». Дані проекти спрямовані на дитячу аудиторію з метою, в буквальному сенсі, заволодіти їх життям задля подальшого його знищення. Потрібно зазначити, що першою грою був саме «Синій кит». Даний проект виник в 2016 році і, за неофіційними даними, забрав життя не однієї сотні дітей [1]. «Кит» поширюється через соціальні мережі, здебільшого «Вконтакті». Принцип роботи такої організації досить простий і передбачає декілька етапів:

1. відбір кураторів та роз'яснення їм всіх правил. За загальним правилом, це особи, які досягли повноліття, але бувають і виключення, згідно з проведеного нами експерименту;

2. відбір «гравців». Як вже зазначалося, здебільшого це неповнолітні або малолітні особи, але і тут були виключення;

3. сприяння вступу в гру даних гравців. На цьому етапі дитині пропонують буквально все, що вона захоче, іноді навіть доходить до абсолютного абсурду, коли пропонують якісь надможливості: побачити інший вимір, переміщення в часі, здатність до телепортації тощо;

4. сама гра. На цьому етапі розпочинається гра, яка полягає в наданні учасникам від кураторів завдань задля подальшого розвитку в проекті;

5. вирахування місця проживання «гравця». Даний етап є ключовим в цьому проекті, оскільки в подальшому він передбачає психологічний тиск на дитину;

6. самогубство. Останній етап «гри» – доведення дитини до самогубства, що і було метою даної гри. Дитину залякують, демонструючи їй адресу місця її проживання і змушують вбити себе.

Наступним, дуже схожим проектом є «Червона сова». Дана організація діє за тими ж самими етапами, має таку ж мету, але спосіб вчинення злочинного діяння дещо інший і більш досконалий з психологічної точки зору. Дана гра виникла наприкінці 2017 року, тобто зовсім нещодавно, але

кількість жертв також вираховується вже сотнями осіб [2]. Основною соціальною мережею, де поширюється проект знову виступає «Вконтакті», але в ході нашого дослідження виявилось, що діяльність кураторів поширюється і через інші соціальні мережі, зокрема «Facebook» та «Instagram».

Як вже зазначалося вище, нами було проведено експеримент, в ході якого було виявлено 3 куратора «Кита» та 2 – «Сови». Ми детально дослідили механізм їх роботи, зрозумівши мотив такого діяння, а також спонукали 4 осіб негайно припинити таку діяльність, погрожуючи, розкрити компетентним органам їх злочинні наміри.

Отже, дослідження тривало в період з 2 грудня 2017 року по 15 грудня 2017 року включно. Особливу увагу слід звернути на те, що під час експерименту ми співпрацювали з програмістом, який надавав нам технічну підтримку. Посилання на аккаунти, як вже зазначалося вище, нам надала спільнота, яка займається боротьбою з такими проектами, які, протягом 2016-2017 року врятували дуже багато дітей та захистили їх від подальшої участі в «грі». Першим етапом дослідження було створення фейкових аккаунтів та захист IP-адресу задля нашої власної безпеки. Перейшовши за посиланнями ми написали приватні повідомлення про наше бажання вступити в гру. Куратори відразу погоджувалися, оскільки ми мотивували наш вступ тим, що вчора в таку ж гру вступив наш друг і йому обіцяли все, що він захоче. З цього етапу стало зрозуміло, що перевірка вмісту аккаунта майже не відбувається, оскільки єдине, що було там, це фото із зображенням автомобіля та декілька посилань на цікаві сторінки спортивного напрямку. Відбір проходив по змісту повідомлень, які ми надсилали, симулюючи дитину. Надалі вже відбувалася відмінність між двома проектами, тому про кожен з них окремо.

Розпочнемо з «Синього кита». Куратори поводяться агресивно протягом всього часу «гри», змушують називати їх «паном», «господарем» і іншими схожими словами. Модель роботи дещо відрізняється і тут потрібно розподілити кураторів на новачків і вже професіоналів. Новачки дають завдання майже відразу після вступу в гру, роблячи це невпевнено. Професіонали нічим не відрізняються один від одного, їх об'єднує ідентична агресивна поведінка, вони надають завдання кожного дня рівно о 4:20 ранку і час на виконання завдання до 12:00 того ж дня. Першим завданням було зобразити на аркуші паперу кита, при цьому необхідно було думати про щось негативне. Потім потрібно зробити фото та відправити приватним повідомленням куратору. Завдання досить просте і це вводить дитину в стан, під час якого вона розуміє, що такими легкими завданнями вона досягне бажаного. Та наступного дня в 4:20 ранку приходить наступне повідомлення, в якому сказано, що завдання на цей день – зобразити кита на руці гострим ріжучим предметом. Через 3 хвилини приходить наступне повідомлення, в якому посилання на сайт, де показано як правильно виконувати дане завдання. Як з'ясувалося потім, за допомогою даного сайту куратор дізнається IP-адрес ПК, а отже майже повну домашню адресу дитини. Після переходу на цей сайт з'являється пуста сторінка і нічого більше не відбувається. Дитина, звісно ж, не

захоче виконувати дане завдання. Після відмови дитини куратором вказує в повідомленні адресу, яку він зміг дізнатися, зокрема це назва населеного пункту і вулиця, в окремих випадках будинок, якщо це багатоквартирний комплекс, але це не точна адреса, за допомогою IP-адреса неможливо дізнатися повної домашньої адреси. Але дитини не знає цього, тому на неї здійснюється психологічний тиск за допомогою цієї частини домашньої адреси. Потім куратор продовжує повідомлення погрозами фізичної розправи як над дитиною, так і над її близькими. Останнім реченням повідомлення є змушування дитини до самогубства, причому методом, який зазначить куратор. Лише в цьому випадку куратор гарантує безпеку родині сім'ї дитини. При цьому вся підготовка має бути засвідчена на фото-, відеокамери. І в дитини є лише один шлях вберегти свою сім'ю – вчинити самогубство.

«Червона сова» діє за схожою, але дещо видозміненою схемою. Дитину відразу перенаправляють на пусту сторінку для вираховання IP-адреси, кажучи, що там написані правила гри, а вже потім починають «гру». В першому завданні дитину змушують не спати протягом 12 діб. При цьому чітко наголошують про те, щоб дитина ні в якому разі не розголошувала інформацію нікому, навіть батькам. В даному випадку відбувається психологічний вплив на дитину, оскільки вдень вона в школі, а в ночі не має можливості відпочити. Перевірка відбувається з 2:00 до 7:00. Протягом цього часу куратор 2-3 рази в довільний, але в рамках цього часу пише повідомлення «Сова не спить?». У дитини є 10 хвилин, щоб написати у відповідь «Сова ніколи не спить». Через день приходять інші завдання, яке треба виконати, при цьому перше завдання також діє. Дитину змушують порізати руки ножом та сфотографувати. При цьому вимагають якомога більше крові. На цьому етапі, найчастіше, дитина відмовляється і далі все відбувається як і в «Киті», але самогубство змушують знімати повністю, а не лише підготовку до нього, тобто дитина має померти з телефоном в руках в буквальному сенсі.

Мотив вчинення такого діяння досить простий – отримання матеріальних благ, тобто грошей. Лідер організації з боротьби з цими суїцидальними іграми розповів, що дані фото та відео коштують великих грошей на чорному ринку. Таким чином, куратори заробляють гроші і нічого більше. Вирахувати цих кураторів можна з легкістю, повернути їх гру з фейковим сайтом проти них. Але на законних підставах це неможливо припинити. Жодне кримінальне законодавство країн СНД не в змозі боротися з цим явищем. Аналіз проведемо на кримінальному законодавстві України. В Кримінальному кодексі України є лише одна стаття щодо доведення до самогубства – стаття 120 [3]. Але вона не відповідає сучасним реаліям через ряд причин:

1. В даній статті, не міститься покарання за доведення до самогубства через мережу Інтернет;
2. В ній не передбачено відповідальності за масове доведення до самогубства;
3. В статті не передбачено відповідальності для осіб, що не досягли 16-річного віку, оскільки згідно з коментарів науковців, суб'єкт даного злочину загальний;

4. І остання, найбільша проблема даної норми – в ч. 3 ст. 120 ККУ передбачена відповідальність за доведення до самогубства неповнолітнього, але відповідно до різних нормативних актів України це поняття не є конкретизуючим, а в деяких нормативно-правових актах щодо осіб до 18 років взагалі не вживається. Зокрема, у Сімейному кодексі України (ст. 6) застосовується поняття «дитина» – особа, яка не досягла повноліття, що поєднує малолітніх (дітей до 14 років) та неповнолітніх (дітей від 14 до 18 років) [4], при цьому у більшості сімейних правовідносин не має значення обсяг право- та дієздатності дитини. У свою чергу, в п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК подане наступне поняття «неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від 14 до 18 років» [5]. Відповідно до ч. 1 ст. 4 98 КПК України нижньою віковою межею, з якою законодавець пов'язує здійснення кримінального впровадження (йдеться про застосування примусових заходів виховного характеру), є 11 років [5]. Таким чином, термін «неповнолітній» у КПК України охоплює віковий проміжок від 11 до 18 років. Такий підхід є наслідком застосування в КК України терміну «неповнолітній» як до суб'єктів злочинів у віці до 18 років, так і до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння до настання віку кримінальної відповідальності, в контексті застосування примусових заходів виховного характеру.

Це означає, що притягнути особу до адекватної відповідальності, що довела дитину або дітей до самогубства через мережу Інтернет, згідно з чинним законодавством України – неможливо. Для усунення даної проблеми потрібно вирішити в національному законодавстві ті питання, що було зазначено. Для цього необхідно:

1. Ввести в Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), зокрема в статтю 120, покарання за вчинення злочинів через мережу Інтернет;

2. В нормах ККУ змінити в якості потерпілого поняття «малолітній» та «неповнолітній» на поняття «дитина», характеристика якого передбачена ст. 6 СКУ;

3. В статті 120 ККУ зазначити відповідальність за масове та неодноразове доведення до самогубства;

4. В статті 120 ККУ зазначити більш жорстке покарання за масове та неодноразове доведення до самогубства, якщо воно було здійснено щодо дитини;

5. В статті 120 ККУ чітко встановити спеціальний, а не загальний суб'єкт злочину;

6. Встановити покарання у вигляді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна авторам та організаторам даних та схожих проєктів.

Лише дані зміни допоможуть правоохоронним органам більш ефективно боротися з даним видом злочину та в подальшому припинити такі злочинні діяння та вберегти життя сотням дітей.

Висновки і пропозиції. Головною метою статті став кримінологічний аналіз доведення малолітніх та неповнолітніх до самогубства за допомогою соціальних мереж. Відповідно до цього необхідно зробити висновки щодо результатів даного дослідження. В результаті кримінологічного аналізу було з'ясовано, що найбільш популярними суїцидальними іграми в мережі Інтернет є «Синій кит» та «Червона сова». Дані проєкти досить схожі між собою за своєю структурою, єдиною відмін-

ністю є метод досягнення мети, який більш розвиненим, з психологічної точки зору, є в «Сові». Якщо скласти психологічний портрет кураторів, то можна дійти висновку, що за розвитком ігор стоять одні й ті ж особи. Це пояснюється тим, що в результаті дослідження було виявлено майже ідентичні форми спілкування кураторів та однакові методи здобуття необхідної інформації про дитину задля подальшого психологічного тиску.

Наступним, що потрібно відзначити, є аудиторія поширення ігор. Дані проєкти зосереджені виключно на осіб, що не досягли 18-річного віку. Такий відбір можна пояснити тим, що в цьому віці особа ще не має чітко сформованого психічного стану і тому на неї легко вплинути та нав'язати певну ідеологію. Іншою причиною поширення проєктів саме серед цієї аудиторії є можливість найбільш ефективно та якісно реалізувати мету, тобто доведення людини до самогубства. Це досить чітко відображено в проєкті «Червона сова», в якому особу змушують нікому не розповідати про гру та не спати 12 днів поспіль. Куратори розуміють, що вдень дитина буде знаходитися в закладах освіти, причому в будь-якому фізичному стані, оскільки зізнатися батькам про причину невідвідування освітніх закладів, згідно правил проєкту, така особа не може. А вночі, з 2 до 7 години ранку дитина має бути постійно в мережі та відповідати на повідомлення протягом 10 хвилин від моменту його отримання.

Наступним моментом є ціна цього самогубства. Як зазначалося в статті, дитяче насильство та, особливо, самогубство коштує досить значних коштів на тіньовому ринку. Тобто, можна дійти висновку, що схоже насильство над дорослими особами коштує значно менше. Та причина не лише в матеріальних благах, а й у психічній патології осіб, які платять ці кошти за дитяче самогубство. Аналіз показує, що це заможні люди, якщо вони можуть дозволити витратити такі кошти заради цієї трагічної розваги. Більше того, замовчування цієї проблеми в кожній країні та відсутність будь-яких ознак боротьби з цим видом злочину з боку державної влади країн СНД наштовхує на думку, що автори цих проєктів займають далеко не останнє місце в суспільстві.

І останнє, що потрібно зазначити, що розвиток даних проєктів є створенням нової форми педофілії. Дане поняття розширює свої межі, оскільки раніше воно передбачало прямий вплив злочинця на дитину, то зараз воно має включати в себе і непрямий вплив, який передбачає організаторство та психологічний вплив без фізичного контакту.

Отже, задля початку боротьби з даним, абсолютно новим для України, видом злочину необхідно вносити суттєві зміни в чинне кримінальне законодавство України, а саме:

1. Ввести в Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), зокрема в статтю 120, покарання за вчинення злочинів через мережу Інтернет;

2. В нормах ККУ змінити в якості потерпілого поняття «малолітній» та «неповнолітній» на поняття «дитина», характеристика якого передбачена ст. 6 СКУ;

3. В статті 120 ККУ зазначити відповідальність за масове та неодноразове доведення до самогубства;

4. В статті 120 ККУ зазначити більш жорстке покарання за масове та неодноразове доведення до самогубства, якщо воно було здійснено щодо дитини;

5. В статті 120 ККУ чітко встановити спеціальний, а не загальний суб'єкт злочину;

6. Встановити покарання у вигляді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна авторам та організаторам даних та схожих проєктів.

Як ми бачимо з кількості запропонованих змін, законодавство України в даному питанні є дуже застарілим та непристосованим до сучасних реалій. В епоху популяризації та розвитку інформаційних, а не фізичних війн потрібно особливу увагу звертати саме на ту «зброю», яку ми кожного дня бачимо в соціальних мережах. Задля

цього потрібно змінювати не лише кримінальне законодавство, а законодавство в цілому, причому і на міжнародному рівні. Потрібно створювати певну автоматичну систему фільтрації приватних повідомлень та системи блокування доступу до IP-адресу пересічних осіб. Щодо останнього, то дана прерогатива має бути лише в уповноважених державних органах задля захисту суспільства. Автоматичну систему фільтрації приватних повідомлень теж можна створити в поєднанні, наприклад, електронних сховищ, де система автоматично визначає спам-повідомлення та системи батьківського контролю в мережі Інтернет, в якому система автоматично блокує підозрілі сайти та сайти з небажаним вмістом. Тобто цим питанням потрібно зайнятися підрозділам кіберполіції.

Список літератури:

1. Групи смерті в Україні. Як «кити» вбивають дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3814747-hrupu-smerti-v-ukraini-yak-kyty-vbyvauit-ditei>.
2. Червона сова: нова смертельна гра для підлітків набирає обертів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://maximum.fm/chervona-sova-shcho-ce-take-ta-yaki-nebezpechni-pravila-vstanovlyuyut-dityam_n132130.
3. Кримінальний кодекс [Електронний ресурс]: Кодекс України № 2341-III від 05 травня 2001 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Сімейний кодекс [Електронний ресурс]: Кодекс України № 2947-III від 10 січня 2002р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс [Електронний ресурс]: Кодекс України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Москаленко В.В., Бондаренко О.С.
Сумской государственной университет

ДОВЕДЕНИЕ МАЛОЛЕТНИХ И НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЛИЦ К САМОУБИЙСТВУ С ПОМОЩЬЮ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ: КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация

Статья посвящена исследованию явления доведения малолетних и несовершеннолетних лиц к самоубийству с помощью социальных сетей. В частности, данное исследование произошло путем проведения эксперимента, в котором мы под видом детей вошли в данные проекты ради того, чтобы узнать методы работы кураторов и этих организаций в целом. Также в статье было охарактеризовано характер этих преступников и методы воздействия на малолетних и несовершеннолетних. Было определено, что кураторами могут выступать и несовершеннолетние лица. На основе исследования было предложено определенные изменения в законодательство Украины, которые, по нашему мнению, должны прекратить или свести к минимуму количество преступлений в данной сфере.

Ключевые слова: ребенок, суицидальные игры, принуждение к самоубийству, законодательство, задачи, куратор, кодекс, убийство, социальные сети, борьба.

Moskalenko V.V., Bondarenko O.S.
Sumy State University

DRIVING MINORS TO SUICIDE THROUGH SOCIAL NETWORKS: CRIMINOLOGICAL RESEARCH

Summary

The article is devoted to the criminological research of driving minors into suicide through social networks. In particular, this study was carried out by conducting an experiment in which we, under the guise of children, entered these projects in order to find out the methods of work of the curators and these organizations in general. The article also described the nature of these criminals and the means of influencing minors. It was determined that minors also may be, not only victims, but also curators. On the basis of the study, we propose some amendments to the the legislation of Ukraine. In our opinion such changes in legislation can stop or minimize the number of crimes in this area.

Keywords: child, suicidal games, forced suicide, legislation, task, curator, code, murder, social networks, struggle.